PETRES LÁSZLÓ

Szászkút helynevei

Szászkút község lakossága a 2011-es népszámlálás adatai szerint 8564 fő. A községet Bereşti, Sascut, Schineni, Conțești, Sascut Sat, Pânceşti falvak alkotják. Sascut Sat, Szászkút falu Valea Nacului, Bălcuța és Fântânel falurészekből tevődik össze. Mindegyik falurész egy-egy völgyben, patak mentén terül el. Fântânel a község régi katolikus falurésze. Az itt élő családok által is birtokolt, megművelt darabok, határrészek neveit tartalmazza az alábbi gyűjtés. A legfrissebb egyházi statisztika szerint a plébániához tartozó falvakban és filiákban 399 katolikus él, ebből 311-en Szászkút faluban, 75-en a községközpontban, Sascut-Târgben, Urecheşti faluban 4-en, Orbényben 3-an. Fântânel falurész búcsúját augusztus 6-án, Urunk színeváltozása ünnepén tartják, Sascut-Târg-ben pedig augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján.

A helyneveket nem ábécérendben soroltam, hanem úgy írtam le, ahogy a beszélgetőtársaim említették. Így egy képzeletbeli, vagy akár egy valóságos térképen is be lehet járni a szászkútiak földjeit. A Szeret vonalától indultunk, és Conțești felé kitérve, Fântânel körül félkörben a Tatros-völgy vízválasztójáig elérve Pânceştig jutottunk. A helyneveket csak ott fordítottam le, ahol egyértelmű volt a kifejezés, szó értelme. Beszélgetőtársaim kevés kivételtől eltekintve csak azokat a határneveket sorolták fel, ahol a magyaroknak tulajdonai, részei voltak.

Ahogy a Szeret jobb partján található falvak esetében megfigyeltem, az erdőhatár Szászkút esetében is régen, úgy 100 évvel ezelőttig, sokkal beljebb volt, mint most. Konțești és Pânceşti, mivel rezes falvak voltak, több földdel rendelkeztek. A bojári, egyházi birtokok elfoglalták a lapályosabb részeket le egészen a Szeretig. A szászkúti magyarok, amennyire rekonstruálni lehet, kevés földdel rendelkeztek, igazából az erdőirtások, majd a kisajátítások, földosztások következtében tettek szert nagyobb területekre. A közösségi emlékezet úgy tartja számon, hogy kevés ház volt a magyarok lakta völgyben és annak a szájában.

Megfigyelhető a megnevezések lassú cseréje is, a román és magyar névadási szokások különbsége, változása. Azonban ennek folyamatát egy ennél nagyobb merítésű, körültekintőbb kutatás, és a román közösség által használt helynevek számbavétele után lehetne jobban látni.

Ballagi Aladár az 1888-ban megjelent *A magyarság Moldvában* című beszámolójában részletesen ír szászkúti élményeiről is. Többek között felsorol néhány helynevet is. A *Bokros, Kódaföld*, *Fontinelszőlő*, *Csolpán*, *Balkuczai patak*, *Ződi gödre*, *Buda gödre* ma is jól beazonosítható helyek, nevek. A *Pojána Kalvinilor*, *Fetzisora*, *Rosszmalom gödre* viszont már nem volt ismerős beszélgetőtársaim számára.

A koncesti határban és az erdőn található egypár érdekes helynév, amelyek egy valamikori bojári udvarház emlékét őrzik, illetve elásott kincsekről tudósítanak. Ezek alapján talán egy helyi legendárium körvonalai sejlenek fel, de ez is alaposabb utánajárást igényel.

A katolikusok és az ortodoxok névadási gyakorlatában is fontos szerepe van a gödör és a tisztás, rét jelentésű pojána, dumbráva szavaknak. Ezekkel egyrészt a meghatározó domborzati formát, másrészt az élő környezet változásait, pontosabban az erdő visszaszorításának mozzanatait rögzítették. Mindenképp az itteniek a névadással idomultak

Szent Péter kutyája

Apóm, Balán, aszonta, hogy ment fel eccer a lóval, mámámnak a zapja, ment fel a lóval Bákóba, egy kancával, de kellett megszaporodjon, fel Bákóba, hozzon le a zsidóknak, a mágázinnak valami márfát. Azok, gondolom, trinval, valamivel hoszták, nem tom. Saszonta, hogy elindult, s Târguşorból nem akart kimenni a ló, fekütt le, me ő kereste immág, hogy csitkódzon meg. Megharagut, s bévitte a lunkába, s ott hatta, s aszt monta, Szön Péternek a kutyája egyen meg. Me béjövök reggyel, elveszlek, s felmejek Bákóba, de ő dolgozott vót akkornap véle, nem tudom, hol mondta vót, hogy járt, nem még tartom számon, zerdőre, valahova. S întradevăr, reggyel mikor bément, a kanca megszaporodott, de a csitkót Szen Péter kutyája megette. Tudod minek monták Szen Péter kutyája? Farkasnak! Á, úgy mondják, nálunk úgy monták, nemtom, valami, nemhogy mese, valami vót a régi levélbe, írta, hogy Szent Péter kutyája vót, me Szen Péternek szökött vót, s Szen Péter megszidta, s férre ment, szót fogadott. S osztán úgy mondták magyarul a farkasnak, Szen Péter kutyája. Me Szen Péternek a szavára férre ment, nem még csinált rosszat, félrehuzolkodott. S úgy, hogy mikor bément apóm reggyel, megkapta a kancát, de a csikót Szen Péter kutyája megette, meg maradott csak a lába és a feje. Érted?!

Botezatu Veronika (1950), Szászkút
Petres László gyűjtése

a domborzati, környezeti sajátosságokhoz, változásokhoz.

Nagyon sok helynév konkrét személyekhez, valamikor vagy jelenünkben is élő, létező családok nevéhez, ragadványnevéhez köthető. A helyi családnévanyag áttekintése sok esetben tanulságos lenne.

A katolikusok által lakott részeken találunk egypár Szűz Máriának, Szent Antalnak újabban szentelt szobrot, grótát, keresztet. A *Besső ulicát* a *Küsső ulicá*val összekötő utcácskák elején, két helyen, közel egy évszázada hármas keresztet állítottak. Az egyiket a templommal szemben található emelkedőre, a másikat pár háznyival feljebb. Az utóbbit nemrég lebontották, és helyébe a templomból kihozott feszületet tették. A templommal szemben lévő hármas keresztet kikerülések alkalmával is használják. Ezeket beszélgetőtársaim szerint Fazakas György készítette, akárcsak a római katolikus templom udvarán álló masszív, cserefából készült keresztet. Erre a keresztre magyarul a következő szöveget vésték: DICSIRTESÉK AZ ÚRJÉZUS / KRISZTUS EZEN K / K ??? ET / ÁL ??? M / JÉZUS SZENT / SÉGES SZIVE / DICSÖITÉS / SÉRE. / 1911. J. 19. K. Azon a helyen, ahol nem lehet kiolvasni, utólag rászegezett dobozocska takarja el a vésetet.

A szászkútiak, fântâneliek névadási, tájékozódási gyakorlata mögött valójában egy összetett rendszert találunk.

Ez a megállapítás természetesen igaz más falvak névadási, tájékozódási gyakorlatára is. Ebben a rendszerben szerepe van a vallásnak, legendáriumoknak, meséknek, mágikus gyakorlatoknak, ünnepek és hétköznapok megélésének, családok és nemzetségek történetének, a táj, a természet, az épített környezet változásainak, a termesztett növénykultúráknak, mesterségeknek, természetesen a nyelvnek, a helyben beszélt nyelvjárás hanglejtésének, az emlékezés, a tudás átörökítése módozatainak. Ha szeretnénk eligazodni ebben a faluban (is), akkor mindezeket jó, ha figyelembe vesszük.

KÜLTERÜLETI HELYNEVEK

Szeret: a *Szeret*en átívelő hídon keltek át Rogoza irányába, mikor Magyarfaluba mentek búcsúba. Mikor Ploszkucényben voltak búcsúba, akkor Burcioaianál, Adzsud alatt, komppal keltek át a folyón

Lunca Boilor: lonka, mező a Szeret mellett, Béres határában, legeltető hely, csorda helye, fele a *puncsesti*eké

Béres: románul Bereşti, a Szeret jobb partján elterülő falu, lakossága a 2011-es népszámláláskor 1336 fő volt

Ropota: 3 nagyobb darabból áll, mező, kukoricát, búzát termesztenek rajta; *Béres* és a *Vasút* között található

Cărăbuşnak a kúttya: az egyetlen kút a vasút és *Béres* között

Siskán: A *Béres*től délre található, Vráncsa megyéhez tartozó Szeret parti Şişcani lakossága 2011-ben 739 fő volt

Vasút: A Bukarest – Galac – Románvásár vonalat1872-ben adták át a forgalomnak

Bordéj: szántó. Az 1875-ben megnyitott *Cukorgyár* sok idénymunkást vonzott magához. Jöttek magyarok is Székelyföld, Erdély különböző vidékeiről. Maguknak átmeneti szállást, félig földbe vájt kunyhót, bordét ezen a helyen készítettek. Ezekről az átmeneti építményekről kapta nevét a ma szántóként használt terület

Vrânceána: szántó

Hanu Ars: román kifejezés, szabad fordításban „leégett fogadó", szántó

Sprânceána: szántó, bojári földek, amiket szétosztottak a község lakossága között

Gára: gară, román szó, jelentése vasútállomás

Europeáná: szabad fordításban „európai jelentőségű országút", a DN2 jelzésű országút Bukarestből indul, és átszeli Moldvát az északon található Szeretvásárig. Fő tranzitútvonal a Balkán-félsziget és Ukrajna, Lengyelország között

Dumbráva: *Bordéj*jal átellenben, az országút jobb felén található szántók neve, valamikor kút is volt az út mellett

Cukorgyár: románul „**Fabrica de zahăr**". Jacques Menachem Elias (1844–1923) szefárd zsidó családból származó bukaresti bankár, iparmágnás, földtulajdonos, filantróp, európai jelentőségű üzletember Szászkút községben, az országút mellett is, nagy kiterjedésű földbirtok tulajdonosa volt. A tulajdonában álló területen épült fel

1875-ben Románia első cukorgyára. A gyárat 1948-ban államosítják, 1998-ig működik. Végrendeletében Jacques Menachem Elias vagyona kezelésével a Román Akadémiát bízta meg. A cukorgyár szerepe Szászkút község, így Fântânel gazdasági, szociális, népesedési történetében meghatározó volt.

Târguşor, Târguşoriak: târg, román szó, jelentése vásár, vásáros hely. A 19. század első évtizedeiben Costache Aslan bojár vásártartási jogot nyer birtokán Moldva fejedelmétől. Ekkor alakul ki az országút mellett Szászkútvásár, Sascut Târg magja.

Szkinén: románul Schineni, lakossága a 2011-es népszámlálás szerint 705 fő, az ortodox többség mellett néhány katolikus család is él a faluban

Fântâna lui Lenţu: a Szászkútra vezető út bal oldalán található kút. Nevét egy mérnökről kapta, aki a megrongált kutat befödte, helyrehozta

Koncest: románul Conţeşti, a rezes faluként számon tartott település lakossága 2011-ben 538 fő volt

Koncesti patak: tájékozódási pont *Koncest* határában

Mogyila: a román movilă, bucka jelentésű szóból képzett helynév „megyünk a Mogyilához", kilátó, tájékozódási pont Koncest határában

Rét: a környező román falvak által is „la ret"-ként ismert határrész földjeit a 2. világháború után osztották szét a község lakosai között

Csutkos: irtvány, izláz, szántóföld. A múlt század `50-es, `60-as éveiben szorult vissza véglegesen az erdő ezekről a területekről

Csuturocs: szántóföld

Cölina: Ţălină, szántóföld

Dumbrava Conţeştilor: román kifejezés, jelentése koncestiek rétje

Pe dealu Curţi: koncestiek által használt helynév, szántóföld

Domneşti: koncestiek által használt helynév, szántóföld

Poiana Lungă: román kifejezés, jelentése „hosszú rét", közel 1 km hosszú szántóföld *Koncest* határában

Huşmeleu patakja: tájékozódási pont, helynév *Koncest* és *Szkinén* között

Huşmeleu Pânceşti: bojári földek, szántók, amiket a szászkútiak és a puncsestiek között osztottak fel

Huşmeleu, Huşmeleu Sascut: szántók

Puncsest: a Szászkút falu magyar részével, Fântânellel határos Pânceşti lakossága 2011-ben 2240 fő volt. Újhitű ortodoxok mellett jelentős számú óhitű is él ebben a faluban

Vélnice: szőlő, részben a szkinéniek művelték

Chelar kútja: tájékozódási pont

Curături: szántóföldek

La cărări, Groapa Mihului: a *La cărări*, magyar fordításban az ösvenyeknél régi neve ennek a szántóföldnek, az újabb és vele párhuzamosan használt kifejezés a Groapa Mihului

Ciolpan: szántó

Fruntea: román szó, jelentése homlok, szántóföld

Locul de mijloc: román kifejezés, jelentése középhely, szántóföldek

Koda föd, Koda födek: szántó, szőlő

Sztrétya: „oláföd", *Koncest* határában, szántók

Valea Nacului: a magyarul Nákó völgyének fordítható kis település ortodox lakossága 2011-ben 202 fő volt. Templomuk, temetőjük egy a *Bălkucá*éval

Bălkuca: Bălcuţa, a Szászkút falut alkotó három falurész legnagyobbika. A 2011-es népszámlálás alapján *Valea Nacului* és Fântânel katolikus lakossága nélkül 1227-en élnek benne

Küsső puszta: román neve **Poiana Popi**, majdnem kizárólag szőlős. A szőlőültetvények helyén lévő erdőirtásban tevékenyen kivették a részüket a fântâneli magyarok is. Talán ebből adódik a szőlős kétnyelvű megnevezése

Kobzár szölleje: a Gál családba beházasodott német származású férfi ragadványneve után képzett helynév

Zakadémia fődje, heje: Jacques Menachem Elias (1844–1923) végrendeletében a Román Akadémia kezelésében hagyta szászkúti birtokait is. A *Küsső puszta* egy része a *Zakadémia fődje* lett

Temetői szőlő: A fântâneli római katolikus temető felett, közvetlen közelében található szőlők neve

Mojneászá: *Zakadémia fődjé*t hívták régebb Mojneászának

Zerdalatt: *Küsső puszta* darabjai vannak a Zerdő alatt

Buda gödre: erdő

Monár kútja: kút a *Buda gödre* közelében

Régi kánton, Vaskalapnál: az erdész házát is nevezték román kifejezéssel cantonnak, kántonnak. Itt az erdész háza, és környéke

Kánton gödre: az erdész háza melletti gödör neve, erdő

Alexandru: egy gödör neve az erdőben

Kojtánnak a kútja: az egyik Minya nevet viselő családban hordozott ragadványnévből képzett helynév

Tokilán: Tótyila, Tók iránt pojána, bálták, tavak, kendert áztattak bennük

Körtefánál, Körte útja, Körte gödre: románul Groapa comorilor: egy újabb kettős névadás, erdős rész

Hrisztátye pojánája: a faluból kiérő út itt ágazik el a különböző gödrök fele

Dogăria gödre: erdő

Bândoaia gödre: erdő

Alexinak a kútja: kút a *Hrisztátye pojánája* közelében

Meszes kút: határ a Tatros-völgyi Kájuc falu birtokában lévő erdőkkel

Banca: egy egyszerű asztalról és padról elnevezett erdőrész neve, egyben a határt jelöli a Tatros-völgyi Kájuc községhez tartozó Boiştea falucskával

Boiştea: Căiuţi – Kájuc községhez tartozó kis település a Tatros bal partján. 2011-es népszámlálás szerint 179-en lakják

Poiana lui János: a *Rét* mellett a másik helynév, amit

a románok is ebben az alakban használnak, tisztás, erdős rész neve

Foișor: határ a puncsestiekkel

Poiana lui Măhăilă: „münk részeink" tisztás, erdős rész

Coama Dealului: a dombél neve, ami elválasztja Bălcuțát Fântâneltől

Bokros, Zerdő: Fântânel közvetlen közelében található, az erdőig kitartó gödrök bokros részeinek neve

Gál Györgyi patakja: nevezik **Boján patakjá**nak is a két oldalán lakó családok után. Időszakos folyású kis patakocska két telek között, ami a *Küsső pusztá*ról ered és egy gödrön keresztül belefolyik a Fântânel patakába

Gál gödre: Gál gödrén keresztül vezetett az időszakos patakmeder, út

Dealul Punceștilor: Fântânel patakának bal oldala, a néhol meredek domboldal beszélgetőtársaim szerint mindig is puncsesti rész volt, ahol csak itt-ott vettek egy kisebb darab földet a magyarok, de abba az irányba nem terjeszkedtek

Cot, Coteni: kis házcsoportosulás a völgy fejében, *Puncsest*hez tartozik

BELTERÜLETI HELYNEVEK

Küsső ulica: külső telkei kinyúlnak a *Küsső puszta* irányába, erről az utcáról indul a *Temető útja*

Besső ulica: a patakkal párhuzamos utca, átvezet *Puncsest*be és a völgy végében lévő *coti* házakhoz

Templomig: tart a *Küsső* és a *Besső ulica*

Templom: a most álló római katolikus templom 1900–1902 között épült

Temető útja: *Küsső ulicá*ból nyílik

Csonkocska: kisebb darab földek a *Temető* közelében

Zödi gödör: gödör a *Temető* közelében

Jancsi gödör: a *Templom*hoz közel eső gödör

Popovics korcsomája: a *Zalszeg* és *Fântânel* között volt

Zsidó prövöliája: a *Zalszegben* volt

Zalszegiek: házai kikanyarodtak a patakvölgyből és *Bălkuca* irányába terjeszkedtek. A *Zalszeg*ben volt a református templom, a papilak, a temető is. A *Zalszeg*ből felmentek Fântânelbe a *Templom*hoz. Onnan pedig lejöttek a *Ziskolá*ba

Ziskola: a régi iskola a *Keresztfa* közelében volt, ide jártak a fântâneli gyermekek

Troica: csorgó volt ott, itatóhely. Egy pár évvel ezelőtt épült rá az ortodox *Troica*

Düdi Györgyi pojánája: a mostani *Troica*, a valamikori csorgóval átellenben volt Ferenc „Düdi" Györgyi pojánája; itt tartották a táncokat

Keresztfánál, Vetánál, Jandarmeria helye: a falu között kanyargó főútról itt lehet feltérni Fântânelbe; a sarkon laktak a zsandárok, csendőrök; most üzlet van azon a helyen

Szánduj malma: ide jártak őrletni, pékség lett belőle

A helynevek összegyűjtésében, feltérképezésében Dârvaru Ilona (1940), Ferenț György (1941), Vărgău Anița (1942), Ferenț Mária (1946), Botezatu Veronika (1950), Adăscăliței (Kilenc) Mioara Lenuța (1969), Botezatu János (1969) és Brici Péter (1975) segítségére támaszkodhattam.

Hálásan köszönöm!